

КРИМІНАЛІСТИКА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗАГРОЗ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Шевчук В. М.,

*д. ю. н., професор, професор кафедри криміналістики
НЮУ ім. Я. Мудрого, заслужений юрист України*

Розвиток криміналістики та перспективи формування сучасних криміналістичних знань у значній мірі залежать від тенденцій розвитку криміналістичної науки [8, с. 847; 5, с. 235], трансформації злочинності та глобальних і інформаційних загроз у суспільстві. При цьому прогнозування тенденцій розвитку криміналістики потребує врахування, як змін у житті суспільства, що відбуваються, так і рівень глобальної комунікації та інформаційних впливів на свідомість і світогляд суб'єктів такої взаємодії. Тому у сучасних умовах формування криміналістичних

знань необхідно враховувати процеси інформатизації, диджиталізації, глобалізації у суспільстві, їх вплив на стан та характер злочинності, рівень розвитку цивілізації та наявність глобальних загроз світовому співтовариству. Як слушно зазначає В.Ю. Шепітько злочинність супроводжує глобальні проблеми суспільства у сфері економіки, політики, екології, забезпечення ресурсами і продовольством, енергетики, демографії [7, с. 14], у тому числі й відчувається суттєвий вплив і сьогоднішнє загострення епідемічної ситуація у державі та світі.

Сучасні реалії XXI століття ознаменувалися тим, що світове співтовариство стикнулося з однією із найнебезпечніших загроз останнього часу – епідемією коронавірусу Covid-19. Всесвітня організація охорони здоров'я у березні 2020 р. оголосила про пандемію через спалах коронавірусної інфекції, назвавши розповсюдження коронавірусу «надзвичайною ситуацією, глобального масштабу». Як наслідок, епідемія коронавірусу Covid-19 та її наслідки суттєво вплинули на світову економіку, свідомість та поведінку людей, що у свою чергу вплинуло на злочинну діяльність, діяльність органів правопорядку, національну безпеку держав у сфері охорони здоров'я та зумовило появу нових завдань та функцій криміналістики у сучасних умовах.

В умовах пандемії коронавірусної інфекції Covid-19 сучасна злочинність за останнім часом дещо видозмінилася, вона набула нових рис, тенденцій та характеристик. Практика показує, що у таких умовах значно зменшилась вулична злочинність, водночас різко зросла кількість злочинів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, які пов'язані із використанням інтернет-технологій. Значного поширення набуло шахрайство, яке вчиняється організованими злочинними групами, у яких простежується злочинна спеціалізація та чіткий розподіл функцій у механізмі злочинної діяльності і нерідко міжнародний рівень зв'язків, що свідчить про їх транснаціональність.

З введенням в Україні карантину шахраї адаптували добре обкатану схему шахрайства у сфері благодійності під тему коронавірусу та почали створювати фейкові благодійні організації та фонди боротьби з коронавірусом. Певною адаптацією до нових реалій карантину стало давно відоме телефонне шахрайство «ваш син у відділенні», коли шахраї телефонують і повідомляють про те, що хтось із родичів або знайомих потрапив на обсервацію, типу «Вашого сина відправили на обсервацію з коронавірусомі йому потрібна термінова допомога». Далі від імені лікарів вони пропонують вирішити питання за винагороду. В інших випадках шахраї пропонують закупити в їх фармкомпанії засоби індивідуального захисту, маски, антисептики за вигідними цінами,

а після одержання передплати зникають та перестають відповідати на телефонні дзвінки. Так, за даними поліції від таких дій шахраїв постраждали більше тисячі осіб, яким нанесено збитки на суму більше 3,5 мільйонів гривень [3]. Крім цього, нерідко злочинці пропонують купити товар у продавця через інтернет, але замість грошей надсилають липові SMS-повідомлення про нібито надходження очікуваних коштів на рахунок, згодом добросовісний продавець з'ясує, що повідомлення про надходження грошей надіслали не з банку, а зі звичайного мобільного телефону.

У зв'язку з переведенням на дистанційну роботу в мережі інтернет активізувалися кібершахраї, які намагаються заволодіти персональною інформацією та грошовими коштами. Досить поширеною сьогодні схемою є інтернет-шахрайства, коли на телефон жертви надходить повідомлення про нібито заблокування кредитної карти і для її розморожування власник нібито повинен зателефонувати за вказаними конкретно номерами, які до банку не мають ніякого відношення. Під час дзвінків на них шахраї, маніпулюючи жертвою, видають себе за працівників банку і отримують особисті дані кредитних карток, з яких вони знімають гроші. Останнім часом в інтернеті поширюються пропозиції «тургентів» щодо повернення коштів, сплачених за туристичну путівку на відпочинок за кордон (Єгипет, Турція, Мальдіви та ін.), які за певний відсоток від вартості, обіцяють за три дні врятувати гроші за відпочинок, який скасували через карантин. Після переказу авансового грошового платежу такі турагенти-шахраї зникають, а номери телефонів уже є неактивними та юридична адреса офісу виявляється фіктивною.

Останім часом значно активізувалася діяльність злочинців, пов'язана із незаконним переміщенням через митний кордон України медичинських масок та інших товарів протиепідемічного призначення, фальсифікація та незаконний обіг фальсифікованих лікарських засобів та ін. Також появилися випадки умисного зараження коронавірусною інфекцією інших осіб та поширення фейкової інформації про поширення пандемії та посилення страху та паніки серед населення. Інфодемія нерідко призводить до психічних захворювань та суїцидних проявів із летальними наслідками.

В умовах глобальних загроз, інформаційних впливів та еволюції злочинності важлива роль має бути відведена криміналістиці, як науці, що формує криміналістичні знання, забезпечуючи цим предметну сферу боротьби зі злочинністю. Сьогодні особливої значимості набуває тенденція посилення практичної спрямованості криміналістичних розробок інноваційних продуктів, її прагматична орієнтація на вирі-

шення важливих практичних завдань [4, с. 36]. Не випадково що у свій час австрійський учений, судовий слідчий Ганс Грос, який на той час працював у Чернівцях, як незмінну мету криміналістики називав «практичну» мету криміналістики як прикладної науки про реальності кримінального права [1, с. 8, 9]. Відтак, сьогодні значно має активізуватися розроблення і впровадження криміналістичних інновацій [6], криміналістичне забезпечення протидії злочинності, спрямоване на вирішення практичних завдань, як у правозастосовній сфері, так і у боротьбі із коронавірусом.

На наш погляд, в сучасних реаліях необхідно активізувати формування криміналістичних знань, спрямованих на забезпечення боротьби із пандемією коронавірусу, використовуючи можливості усіх розділів криміналістики – загальної теорії криміналістики, криміналістичної техніки, тактики та методики, що потребує нині особливої уваги науковців-криміналістів у дослідженні означених питань. В умовах сьогодення потребує розроблення та використання криміналістичної профілактики [2], як окремої криміналістичної теорії (М. В. Салтевський, М. Ш. Махтаєв, М. П. Яблоков), яку, на жаль, останнім часом стали невинувато забувати. Таку профілактику слід розглядати і як науковий напрямок, і як специфічну діяльність уповноважених законом суб'єктів (органів поліції, прикордонників, медиків), що здійснюється як система реалізації низки заходів, спеціальних тактико-криміналістичних операцій, застосування криміналістичних засобів, які спрямовані на забезпечення ефективності протидії поширенню пандемії коронавірусу та нормалізації епідемологічної ситуації у державі та світі. Можна говорити про новий напрямок застосування криміналістичних знань у протидії пандемії коронавірусу, назвавши цей специфічний вид діяльності – коронавірусна профілактика.

Перспективними напрямками використання інноваційних технологій у протидії поширенню коронавірусної інфекції вбачаються такі: 1) використання безпілотних літальних апаратів; 2) застосування систем спостереження та відеоконтролю; 3) використання електронного контролю за пересуванням осіб у просторі та повітрі; 4) розроблення та застосування ідентифікаційних систем розпізнавання за обличчями осіб; 5) використання технологій «BIG DATA»; 6) запровадження різних додатків, сервісів та платформ, які використовуються у боротьбі із поширенням коронавірусу; 7) використання системи виявлення людей з підвищеною температурою, яку можна встановити при вході до будівлі; 8) застосування автоматизованих систем для виявлення потенційних хворих та попередження поширення коронавірусу тощо.

Таким чином, сьогодні криміналістика має активізувати свій потужний науковий потенціал та сучасні можливості й використовувати їх у теоретико- методологічному, техніко-, тактико- та методико-криміналістичному напрямках для забезпечення ефективної боротьби з пандемією коронавірусу. Сучасні криміналістичні засоби мають відповідати глобальним викликам та тенденціям розвитку суспільства, успішно протидіяти злочинності в умовах інформаційних впливів та епідеміологічних загроз глобального масштабу.

Література

1. Gross H. *Gesammelte Kriminalistische Aufsätze*. Leipzig: F. C. W. Vogel. Bd. I. 1902. VIII. 432 p.
2. Салтєвський М. В. Криміналістична профілактика в наукових дослідженнях сучасної злочинності // Питання боротьби зі злочинністю; Наук.-дослід. ін-т вивчення проблем злочинності НАПРН України. Вип. 5. Харків, 2001. С.119-130.
3. Маніпуляції та шахраї під час епідемії коронавірусу: хто і як виграв, коли інші страждають <https://rubryka.com/article/koronavirus-manipulation-crooks/>
4. Shevchuk V. *Methodology of criminalistics: discussions, tendencies, prospects* // *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika. XV-asis tarptautinis kongresas, Rugsėjo 19-21, 2019 Kaunas, Lietuva*, 2019. 1 т. Р. 29-44.
5. Шевчук В. М. Сучасний стан та тенденції розвитку криміналістики: актуальні проблеми сьогодення // *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 234-246.
6. Shevchuk V. M. *Innovations in criminalistic and practice of their implementation in law enforcement activity* // *Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish (May 3-5, 2020). Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 903-913.*
7. Шепітько В. Ю. Завдання криміналістики в умовах глобальних загроз та еволюційних перетворень злочинності ^{[1][2]}_{SEP} // *Криміналістика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика: наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13-15 вересня 2018 р.)*; у 2 Т. Т.1. Одеса : Юридична література, 2018. С. 14-26.
8. Шепітько В. Ю. Сучасний стан та розвиток криміналістики // *Правова доктрина України: у 5 т. Х.: Право, 2013. Т. 5: Кримінально правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с.*

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Матеріали
науково-практичної інтернет-конференції
(29 квітня 2020 року)

ОДЕСА
2020

УДК 343.98:343.95
К82

*Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей, які суттєво
перевищували пропоновані обсяги*

**Криміналістичні та психологічні аспекти досудового роз-
слідування: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса,
29 квітня 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. 214 с.**

К82

УДК 343.98:343.95

© ОДУВС, 2020